

Eronneiden vihkiminen kirkolliskokouksessa 1876-1999

On melko yleisesti tiedossa, että toisen maailmansodan jälkeen kirkolliskokous päätti, ettei eronneita vihitä kuin poikkeustapauksessa, mutta presidentti ei vienyt kirkkolain muutosta eduskuntaan. Harvemmin tiedetään, että kysymys eronneiden vihkimisestä on puhuttanut kirkon päättäviä elimiä ensimmäisestä kirkolliskokouksesta vuonna 1876 lähes nykypäivään asti. Eronneiden vihkiminen oli esillä lähes kaikissa kirkolliskokouksissa 1970-luvulle asti ja on ollut esillä useissa kirkolliskokouksen istunnoissa sen jälkeenkin.

Vaikka Suomen kirkko on opettanut avioliiton elinikäisyyttä esimerkiksi Katekismuksissaan (vasta vuoden 1999 katekismuksessa mainitaan uuden avioliiton mahdollisuus), se on reformaatiosta asti käytännössä katsonut avioliiton voivan päättyä avioeroon ja on vihkinyt eronneita uuteen avioliittoon edellisen puolison eläessä. Tilanne kärjistyi, kun valtio 1900-luvun kuluessa useita kertoja muutti avioliittolakia ja höllensi avioeron ehtoja, mikä johti siihen, että yhä useammat erosivat ja halusivat uusiin naimisiin.

Kirkkolaissa liitettiin luterilaiseen tapaan valtion avioliittokäsitykseen ja lisäksi annettiin vihkimiseen joitain lisäehtoja. Koska kirkkolaissa ei ollut rajoitusta eronneiden vihkimiselle, papeilla oli sekä oikeus että velvollisuus vihkiä kaikki eronneet. Eronneiden vihkimisen vastustajat vaativat rajoituksia kirkkolakiin lähes sadan vuoden ajan 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun loppupuolelle. Vihkimiseen ehdotettiin useantasoisia kiristyksiä: vihkikielto kaikille eronneille, vihkimisen salliminen poikkeustapauksissa, vihkimisen epääminen poikkeustapauksissa. Jos vihkimiseen esitettiin harkinnanvaraa tai omantunnonvapautta, harkitsijaksi esitettiin yleisimmin pappia, joskus esimerkiksi tuomiokapitulia tai kirkkoneuvostoa. Eronneiden vihkimisen kiristysvaatimusten voi katsoa olleen osa kirkkokurin tiukempaa soveltamista vaatinutta liikehdintää kirkolliskokouksessa.

Eronneiden vihkimistä rajoittava kirkkolainmuutos ei saanut määränemmistöä kuin kerran, vuonna 1948, jolloin kirkolliskokous hyväksyi lähes yksimielisesti (äänin 104-7) kannan, ettei eronneita, joiden edellinen puoliso on elossa, vihitä kirkollisesti eikä heidän siviiliavioliittoaan siunata, ellei pappi katso siihen olevan erittäin painavia syitä. Kuten tunnettua, rajoitusta ei tuolloinkaan saatu kirkkolaikiin, koska presidentti ei vienyt asiaa eduskuntaan. Pappien velvollisuus vihkiä eronneet jatkui. Käytännössä vihkimisestä kieltäytyviä ei kuitenkaan juuri rangaistu, vaan omantunnonarat saivat kaikessa hiljaisuudessa olla vihkimättä. Vasta vuonna 1978 piispainkokous antoi seuraavan suosituksen:

”Pappi, joka omantunnon syistä kieltäytyy vihkimästä eronneita avioliittoon, ilmoittakoon vakaumuksestaan hiippakuntansa piispalle, joka päättää miten asia on hoidettava.”

Tämä suositus lienee edelleen voimassa.

Vaihtoehtoisena tai rinnakkaisena ratkaisuna eronneiden vihkimisessä nähtyiin ongelmiin esitettiin vaihtoehtoisia vihkikaavaa. Kaavasta puuttuisi tällöin erityisesti liiton vahvistaminen "Kristuksen palvelijana" ja "Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen" ja joitain siunausosuuksia. Ihmisten puolesta ajateltiin voitavan rukoilla, muttei liiton. Joskus ehdotettiin, että papin roolia valtion virkamiehenä korostettaisiin niin että hän vihkisi siviilikaavalla. Jo vuonna 1913 hyväksyttiin mahdollisuus jättää kolmiyhteinen Jumala pois vahvistuksesta, mutta vuonna 1958 kirkolliskokous hyväksyi niin sanotun riisutun kaavan, jota pappi saattoi halutessaan käyttää muiden muassa eronneita vihkiessään (vuoden 1963 käsikirjassa B-kaava). Kaavaan kuului toteamus parin aikeista, kysymykset, vahvistus "sillä valtuudella, mikä minulle tässä asiassa on uskottu", kehotuspuhe raamatunkohtiin, rukous aviopuolisoiden (ei liiton) puolesta, Isä meidän -rukous ja Herran siunaus (te-muodossa). Vuoden 2003 käsikirjassa kaavaa ei enää ollut, mutta sen mukaan kenenkään avioliittoa ei enää vahvistettu Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Ehdotettiin myös, ettei eronneita kuulutettaisi "kristilliseen avioliittoon". Epäselväksi jäi, mikä varsinaisesti olisi kristillinen avioliitto; avioliitto itsessään yleensä tunnustettiin esivallan vastuulla olevaksi, ainakin oikeudellisen säätelyn osalta. Kuuluttaminen "kristilliseen avioliittoon" loppui kaikkien pariin osalta 1960-luvun lopussa, sen jälkeen kuulutettiin vain "avioliittoon".

Kirkolliskokousargumentaatiossa eronneiden vihkimistä lähestyttiin teologisista, yhteiskunnallisista, sielunhoidollisista ja juridisista näkökulmista. Teologisessa arvioinnissa Raamattu oli pääosassa 1950-luvulle asti, jolloin alettiin vähitellen siirtyä painottamaan luonnollista lakia avioliittoetiikan pohjana. Yhtenäistä näkemystä Raamatusta ei saavutettu. Kirkkolakikomitea totesikin jo vuonna 1958, ettei kirkossa ole päästy yksimielisyyteen Uuden testamentin avioliittokohtien tulkinnasta eikä niiden totuttamisesta avioliittolainsäädännössä, joten kirkon yhtenäistä kantaa ei voinut ottaa lähtökohdaksi asiaa ratkaistaessa. Yleistäen voi sanoa, että argumentaatiossa vastakkain olivat Kristuksen sanat Uudessa testamentissa vs. kirkon kansankirkollinen asema ja ihmisten elämäntilanteen huomioon ottaminen.

Käsittelen seuraavaksi hieman lähemmin esitettyjä argumentteja. Eronneiden vihkimisen kieltämistä tai rajoittamista perusteltiin ylivoimaisesti eniten Raamatulla, erityisesti Kristuksen sanoilla Uudessa testamentissa. Lisäksi viitattiin kirkon ja (kristillisen) avioliiton arvon säilyttämiseen sekä loukattujen, erityisesti lasten tunteisiin, kun vanhempi vihittää uuteen avioliittoon.

Lainaan ensiksi lähetysjohtaja Matti Tarkkasta vuoden 1923 kirkolliskokouksessa. Tarkkanen puhui Kristuksen käskyn velvoittavuudesta seuraavasti:

"Ei sovi omaatuntoa nukutella sillä rauhaan, että sanotaan, että nykyisissä oloissa ei Vapahtajan käsky sovi. Vapahtaja tiesi olot kaikkialla silloin

niin kuin nytkin, tiesi ihmissydämen kovuuden silloin kuten nytkin, ja hän ei kuitenkaan antanut mitään tukea uusille avioliitoille.”

Lainaan toiseksi kirkkoherra Erkki Kurki-Suoniota vuoden 1943 kirkolliskokouksessa. Hän puhui lapsista, joiden vanhempi menee uuteen avioliittoon:

”...kun sitten isä tai äiti menee pyytämään uutta vihkimistä, vaikka oikea puoliso on vielä elossa, ja lapsi näkee, että pappi virkapuvussa ja Jumalan sana kädessään ja huulillaan menee vihkimään tällaista riettautta, niin silloin työnnetään myrkytetty puukko lapsen sydämeen, eikä se voi koskaan antaa arvoa pappien julistukselle.”

No, nämä olivat kaksi erityisen tunteikasta esimerkkiä eronneiden vihkimistä vastustaneiden puheenvuoroista.

Eronneiden vihkimisen sallimista puolestaan perusteltiin esivallan kunnioituksella, kirkon kansankirkollisella asemalla (kirkkoon kuuluu monenlaisia jäseniä, myös ei-kristittyjä) ja rakkaudellisella huolenpidolla pareista, myöhemmin myös luonnollisella moraalilla, regimenttiopilla, tunnustuskirjoilla ja eronneiden oman omantunnon kunnioittamisella. Eronneiden vihkimisen puolustajat katsoivat, ettei Kristuksen sanoja Uudessa testamentissa ollut tarkoitettu yhteiskunnalliseksi laiksi, eivätkä kaikki muutkaan avioliitot olleet moitteettomia.

Lainaan ensiksi arkkipiispa Gustaf Johanssonin johtaman kirkkolakikomitean mietintöä vuodelta 1903. Siinä eronneiden vihkimistä puolustettiin kirkon kansankirkollisella asemalla seuraavasti:

”Kirkon velvollisuushan on koettaa mahdollisuuden mukaan hoitaa ja Jumalan valtakuntaan saattaa sen ulkopuolella olevia sekä pelastaa yhteiskuntaa ja sen laitoksia siveellisestä rappeutumisesta. --- Olisipa varsin omituista, jos kirkko kieltäisi vihkimisen kaikissa niissä tapauksissa, joissa avioliitto sen käsityksen mukaan ei ole kristillisellä pohjalla, ja siten myöskin jättäisi käyttämättä käytettäväkseen saamiensa keinoja vaikuttaakseen terveellisesti näihinkin yhdistyksiin. --- ...kansankirkkona se ei saa asettaa itseänsä yhdenvertaiseksi pyhään ihmisten yhteyden kanssa eikä pitää itseänsä kaikin puolin toteutettuna Jumalan valtakuntana maan päällä, sillä se olisi yhtä epähistoriallista, kuin epätodellistakin ennakoimista; sentähden ei se saa sanoutua irti niistä velvollisuuksista, joita sillä on valtiollista yhteiskuntaa ja sen laitoksia kohtaan, vaikkapa nämät eivät olisikaan aivan sopusoinnussa sen ihanteellis-uskonnollisen yhdyskuntäkäsityksen kanssa, jommoisena raamattu sitä esittelee.”

Viitataan toiseksi tuomiorovasti Gustaf Storgårdsin puheenvuoroon vuoden 1938 kirkolliskokouksessa. Storgårds kertoi vielä äskettäisessä synodaalokokouksessa ehdottaneensa kirkkolakiin eronneiden vihkikieltoa, mutta saaneensa sittemmin muistutuksen siitä, ettei elämä ollut niin yksinkertaista. Papinkansliaan oli kuulutuksia hakemaan saapunut pari, jonka toinen osapuoli, mies, oli eronnut. Nainen oli naimaton. Storgårds oli ehdottanut siviiliavioliittoa, johon mies epäröinnin jälkeen oli näyttänyt suostuvan. Sitten mies oli kysynyt morsiamen mielipidettä. Vastauksena oli seurannut vuolas kyyneltulva. Storgårds jatkoi:

”Ihmissydämeni luopui kaikista periaatteista paitsi yhdestä, laupeudesta.”

Ja Storgårds kertoi antaneensa kuulutuksen.

Lainaan vielä asessori Kalevi Ylöstä vuoden 1977 kirkolliskokouksessa käsiteltävässä eronneiden vihkimistä:

”Luulen myös, että me voimme piiloutua joskus aran omantunnon taakse myös silloin, kun meidän pitäisi kohdata ihmisten hätä, kohdata toinen ihminen sielunhoidollisesti, kohdata hänet Kristuksen rakkaudella. --- Kyselelän sitä, mitä me menetämme, jos me siunaamme jo lyötyjä ihmisiä. Ehkä menetämme jotakin tuosta farisealaisesta mielenlaadusta, mutta eikö se jouda mennäkin.”

Yhtenä ratkaisuvaihtoehtona pohdittiin siis omantunnonvapautta olla vihkimättä eronneita. Lakitasoisen omantunnonvapauden säätämistä vihkipapeille puolustettiin muun muassa moniarvoisuusargumentein (olihan kirkossa sallittu papeille muitakin vapauksia), mutta vastustettiin arvioinnin vaikeuden, papiston hajoamisen ja juridisten ongelmien vuoksi. Kuten on todettu, eronneiden vihkimisessä nähtyjä ongelmia pyrittiin ratkaisemaan myös kolminaisuus- ja siunausviittauksista riisutuilla vihkikaavoilla. Niitä taas vastustettiin yhtäältä avioliiton vaatimuksia väljentävinä ja toisaalta ”tuomion makuisina” ja seurakuntalaisia hengellisesti erottelevina.

Eri aikojen kirkolliset ryhmittymät, kuten beckilläiset, nuorkirkolliset, herätysliikkeisiin kuuluneet ja uuskansankirkolliset jakautuivat vihkikysymyksessä, ja 1920-luvulla kaikkien vihkimistä pidettiin jopa vanhoillisuutena. Esimerkiksi sekä beckilläinen Gustaf Johansson, lestadiolainen L.P. Tapaninen että liberaali Paavo Virkkunen tukivat eronneiden vihkimistä, koska he katsoivat, ettei Raamatun ohjeita asiasta voinut suoraan soveltaa maalliseen lainsäädäntöön. Toisaalta esimerkiksi lauantaiseuralainen Sigfrid Sirenus ja useat asevelipapit kuten Erkki Niinivaara ja Martti Simojoki tukivat (vielä 1950-luvulla) eronneiden vihkimisen kieltämistä tai ainakin rajoittamista, perusteenaan esimerkiksi Raamatun uudistava vaikutus maalliseen elämään.

Käytännössä kirkossa joka tapauksessa sallittiin erilaiset näkemykset ja niiden mukaan toimiminen. Useat edustajat muuttivat mieltään eronneiden vihkimiseen vuosien kuluessa, lähinnä sallivampaan suuntaan, muiden muassa Martti Simojoki. Hän oli sotien jälkeen kuulunut eronneiden vihkimisen jyrkimpiin vastustajiin vaatien ehdotonta kuuliaisuutta Jumalan sanalle tässä asiassa. Vuonna 1966 hän sanoutui irti eettisestä legalismista:

”Jeesus ei kylläkään hävitä lain käskyjä, mutta voi sanoa, että hän eräässä mielessä relativoi ne, koska hän niiden yläpuolelle asetti käskyn rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään. Hänen menettelytansa sapattikäskyn suhteen on tästä havaintoesimerkkinä.”

Simojoki sovelsi muuttunutta eettistä perusratkaisuaan eronneiden tapaukseen vuoden 1972 piispainkokouksessa, jonka lausuntokeskustelussa hän piti valitettavana, että kysymys eronneiden vihkimisestä korostui, se oli hänestä valvomista väärällä kohdalla. Erityisesti kalvinilaista legalismia hän piti vaarallisena eronneiden vihkiäsiassa.

Jälkikäteen voi todeta, että kirkossa selviydettiin moniarvoisina ilman kaikille yhteistä kantaa eronneiden uuteen avioliittoon. Avioliitto oli katekismuksessa määritelty koko elämän kestäväksi, mutta käytännössä eronneet vihittiin uudelleen, ja niiden pappien ei tarvinnut vihkiä, jotka eivät voineet sitä tehdä. Nykyään eronneiden vihkimistä ei enää juuri kyseenalaisteta. Toisaalta yhtään paria ei enää *expressis verbis* vihitä ”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” eikä kuuluteta ”kristilliseen avioliittoon”.